

'De mensen van Berssenbrugge'

door Ronald Peeters en Ton Wagemakers

Onder de titel 'De mensen van Berssenbrugge, de Tilburgse periode 1901-1906' wordt van 12 september t/m 9 november 1986 een fototentoonstelling georganiseerd in het Nederlands Textielmuseum te Tilburg (zie ook 'Textuur' 11).

De fotograaf Henri Berssenbrugge (1873-1959) werkte tussen 1901 en 1906 in Tilburg.

Het gemeentearchief van Tilburg heeft in 1956 een grote collectie foto's en negatieven van Berssenbrugge aangekocht. Hieruit is een selectie gemaakt.

Als thema's zijn te onderscheiden: het portret, het alledaagse leven, de experimenten en het thuiswerk in de textiel.

De tentoonstelling laat het onbekende vroege kunstenaarschap van de internationaal bekend geworden Berssenbrugge zien.

Henri Berssenbrugge werd geboren te Rotterdam op 13 september 1873 als Bernard Heinrich Wilhelm Berssenbrügge. Zijn uit Duitsland afkomstige familie zat in de manufacturenhandel. Henri was voorbestemd om in de zaak van zijn ouders te gaan werken. Zijn oom Bernard zorgde er echter voor dat hij in 1887 kon gaan studeren aan de Kunstacademie te Rotterdam. Na enkele jaren onderbreking in Keulen, voltooit hij zijn studie in 1900 en noemt zich dan decoratie- of kunstschilder.

"Als beginnend kunstschilder kwam mij eens een foto toestel van een kennis in handen. Ik was er bij toen deze fotografeerde en zag het ontwikkelen in de donkere kamer. Dit vond ik zóó wonderlijk, zóó bijzonder, dat alles wat je zag op een plaatje kwam, dat ik het ding van mijn vriend overnam en zelf aan den gang ging. Dat was omstreeks 1900. In 1901. . . heb ik mij als fotograaf gevestigd."

Samen met Pierre Paul van Wulven opende hij op 31 maart 1901 een atelier in Tilburg. Het was een dependance van de Rotterdamse fotozaak van A. Héron. De samenwerking tussen Berssenbrugge en Van Wulven duurde slechts een jaar. Héron verbrak ook de band en de Tilburgse zaak werd door Berssenbrugge onder de naam Au Héron voortgezet.

In deze eerste fase van zijn loopbaan als fotograaf verdiende hij zijn kost voornamelijk met het gewone werk zoals geretoucheerde portretjes met fantasiedecors. Tegelijkertijd begon hij te experimen-

teren, zowel binnen als buiten het atelier. Zo zoekt hij naar nieuwe vormen voor portretfotografie.

In de buitenopnamen probeert hij de werkende mens op een min of meer artistieke wijze vast te leggen. Invloeden van Millet en Van Gogh lijken hier onmiskenbaar.

Zakelijk is hij in die jaren niet al te succesvol, waardoor hij zijn atelier in 1906 moet sluiten. Hij keert weer terug naar Rotterdam en gaat daar verder in zijn onderzoek naar verschillende technieken.

Van 1917 tot 1942 heeft hij een atelier in Den Haag, waar hij vooral bekend wordt door zijn portretfotografie van bekende acteurs en schrijvers. In deze periode zal hij ook verder gaan experimenteren met zijn (glas)negatieven die hij in Tilburg heeft gemaakt.

Na 1942 hield hij op met fotograferen, verhuisde naar Goirle en overleed aldaar op 4 mei 1959.

Zijn biograaf, dr. H.J. Scheffer, karakteriseerde Berssenbrugge als een van de grondleggers van de moderne fotografie in Nederland en behorend tot de voornaamste fotografen uit het eerste kwart van deze eeuw in Europa.

Het portret

Langzamerhand laat Berssenbrugge zijn kunstmatig fantasiedecor verdwijnen en plaatst de mens in een neutrale achtergrond. Bij de portretten van commissaris van politie Caarls past hij ook nog een nieuwere vorm toe: de mens in zijn natuurlijke (werk)omgeving. Later heeft hij enige Tilburgse portretten

in bijzondere technieken, zoals platina-, gom- en verfdruk, uitgevoerd.

Het alledaagse leven

In zijn vrije tijd gaat hij op zoek naar alledaagse taferelen. De opnames vallen op door een ongedwongen sfeer, een bijzondere compositie en lichtval, waardoor een ander 'portret' ontstaat. Een Tilburgse herinnering aan het bezoek van Berssenbrugge:

"Hij bleef stilstaan en keek naar binnen. 'Zo, ben je de kleine aan het helpen, moedertje?' zei hij, 'Ga er maar eens naast zitten', zei hij, 'dan zal ik een portret van jullie maken.'

Ik vond het wel een beetje aorig om zo maar in mijn daagse kleren op het portret te gaan, maar de portegraaf zei: 'Hoe gewoner hoe mooier!' en daarom moest ik ook maar mijn slaapmutske opzetten, dat ik maar gauw had afgedaan."

De experimenten

Op velerlei wijzen is Berssenbrugge aan het experimenteren geweest. Door van standpunt te veranderen laat hij de mensen op het land boven de horizon uitkomen, waardoor zij centraler komen te staan. Vervolgens profileert hij hen nog sterker door als achtergrond een wolkenpartij in te drukken. Deze werkwijze leverde hem zelfs een van zijn eerste internationale onderscheidingen op, een eerste prijs in een wedstrijd van de 'American Photography'.

In de donkere kamer werkt hij aan een versterking van de compositie door deelvergrotingen van het glasnegatief te maken. Hij experimenteert o.a. met gom- en verfdrukken om een meer schilderachtig resultaat te bereiken. Het zijn geen afbeeldingen meer, maar nieuwe beelden met een dramatischer karakter.

Berssenbrugge zelf zegt in 1907 hierover: "De fotograaf die er zich op toelegt niet maar de uiterlijke gelijkenis van een oogenblik te ge-

ven, doch het innerlijke leven, het karakter van de te fotografeeren persoon, kan zich niet meer tevredenstellen met de tot nu toe gevolgde wijze van fotografeeren en vervangt deze door een geheel nieuwere, waarin uitdrukking van natuur en waarheid samengaan.”

Het thuiswerk in de textiel

Het alledaagse leven en werken in en rondom het huis werd voor een deel nog gekenmerkt door de textielnijverheid.

Berssenbrugge laat de laatste fase zien, waarin oudere mannen, jonge vrouwen en weduwen nog thuis werken.

Het drogen van de ketting in de buitenlucht, het garen spoelen op de klossen, het weven en het noppen van de afgewerkte stukken zijn nog huiselijke bezigheden.

De binnenopnamen laten zien dat Berssenbrugge de natuurlijke lichtinval en het relatief donkere interieur evenwichtig met elkaar wist te combineren.

